

Er referens

ÅLR 2022/1420

Kontaktperson
Jonna Varsa, barnkonventionsansvarig
Lotta Angergård, vik verksamhetsledare

Ärende: **Remissvar gällande lagförslag om ändring av landskapslagen om
studiestöd**

Rädda Barnen är en politiskt och religiöst obunden organisation som har barnkonventionen som grund i allt vårt arbete. Vårt uppdrag som barnrättsorganisation vid yttranden och i remissvar är att sätta fokus på barn och barns rättigheter. Enligt barnkonventionen är alla under 18 år barn.

Rädda Barnen uppskattar möjligheten att ge föreningens synpunkter på lagförslaget och vill passa på att lyfta fram också andra aktörer som är viktiga för att säkerställa ett brett kunskapsunderlag och perspektiv i alla frågor som rör barn och ungdomar på Åland, t.ex. Ålands Handikappförbund, SKUNK, Ungdomshuset Boost samt andra relevanta organisationer.

Den snäva tidsram som givits för hanteringen av remissvaret innebär ett större fokus på perspektiv och frågor att ta med i den vidare behandlingen, snarare än konkreta ändringsförslag.

Rädda Barnen önskar särskilt lyfta

- Vi ser att det skulle ha funnits en vinst med att det här lagförslaget skulle ha genomgått en regelrätt barnkonventionsanalys
- Studiestödet är en helhet och det viktigaste är att säkerställa att utbildning efter grundskolan är tillgängliga och åtkomliga för varje barn och unga enligt sin förmåga och sina särskilda behov oavsett ekonomiska situationen eller familjesituation.
- Se över och säkerställa att beräkningsgrunderna för föräldrainskomstgränserna är rimliga sett utifrån ett barnrättsperspektiv.

Barns rätt till utbildning

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28). För att förverkliga denna rätt ska staten (och självstyrande områden) också *“uppmuntra utvecklingen av olika former av gymnasial utbildning inklusive såväl högskoleförberedande utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov”* och *“genom varje lämpligt medel göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga”*.

Enligt Finlands grundlag 16 § 2 mom. ska det allmänna *säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv.*

Barnkonsekvensanalys

FN:s barnrättskommitté har uppmanat beslutsfattare att fortlöpande genomföra konsekvensanalyser för att säkerställa att barns rättigheter respekteras, att synliggöra konsekvenser av ett beslut (eller avsaknad av beslut) för barn(et) och för att synliggöra vilka bedömningar beslutsfattare gjort.

En barnkonsekvensanalys genomförs i ärenden som påverkar barns vardag direkt eller indirekt. Analysen ska innefatta en bedömning av, om och hur ärendet lever upp till den juridiska principen om att *barnets bästa* ska komma i det främsta rummet. Dessutom ska analysen hjälpa till att förebygga eventuella negativa konsekvenser som, i ärendet, kan medföras för barn och unga.

I Ålands ombudsmannamyndighets rapport *Finns det barnkonsekvensbedömningar i åländska lagförslag? En analys av åtta lagförslag från år 2018–2020* ÅOM 2020/120 tyder resultatet av rapporten på "att barnkonsekvensbedömningar inte är en självklar del i lagberedningen och det verkar finnas en avsaknad av kunskap om barnkonsekvensbedömningar. I majoriteten av de undersökta lagförslagen skrapas det främst på ytan. Det hänvisas till barnkonventionen och barnets bästa men någon mer omfattande analys görs inte".¹

I det nu aktuella lagförslaget står det under 3.5. *Konsekvenser för barn* att:

Läromedelstillägget bedöms förbättra de ekonomiska studieförutsättningarna för minderåriga studerande från familjer med små inkomster. Detta stödjer förverkligande av barns rätt till likvärdig behandling enligt 6 § och 16 § 2 mom. i grundlagen.

Rädda Barnen välkomnar att det i lagförslaget finns ambitionen att beskriva konsekvenser för barn, men att det krävs mer för att göra en barnkonsekvensanalys. Vi ser att en barnkonsekvensanalys skulle ha svarat på huruvida föreslagen till åtgärd är tillräckligt för att förverkliga *barns rätt till likvärdig behandling och rätt att få även annan än grundläggande utbildning enligt grundlagen oavsett medellöshet* eller hur de grundlagsenliga rättigheterna förverkligas på Åland jämfört med resten av Finland, där alla har rätt till avgiftsfria studierna på andra stadiet.

Det är viktigt att konsekvenser för olika barngrupper beaktas när beslut som påverkar barn fattas. Hur ser det ut för exempelvis barn och unga i skärgården som ofta måste flytta hemifrån för att studera på andra stadiet? Den studierelaterade flytten kan vara svår för barn och deras familjer också från ett ekonomiskt perspektiv. Även konsekvenser för barn med funktionsnedsättning, inflyttade barn och andra grupper som kan ha särskilda behov när det gäller ekonomiska möjligheter att studera måste beaktas i en barnkonsekvensanalys.

I studiestödsystemet kan även stöd till vuxna studerande ses ur ett barnperspektiv. Det är viktigt att säkerställa rimliga förutsättningar för vuxenstuderande med barn.

Slopande av inkomstgränsen för förvärvsinkomster för rätt till studiestöd

I lagförslaget 3 § *Studier som berättigar till studiestöd* står det att "För studerande under 18 år är ett allmänt villkor även att den studerande *behöver ekonomiskt stöd.*" I förståelsen av lagförslaget undrar vi om det är lagstiftarens önskan att studerande under 18 år skulle bli den enda gruppen på Åland där det faktum att den studerande behöver ekonomiskt stöd är ett allmänt villkor för studiestöd. Är det meningen att bevilja studiestöd för studerande över 18 år *utan* att den

¹ Rapport 2020/120 ÅOM

www.ombudsman.ax/sites/default/files/attachments/article/2020_120_aom_studie_om_barnkonsekvensbedomningar_i_alandska_lagforstag_3.pdf

studerande behöver ha ekonomiskt behov för stödet, men att studerande under 18 år behöver uppvisa behov?

I diskussionen om vilka insatser som samhället ska stödja önskar Rädda Barnen en tydlig utgångspunkt i principen om barnets bästa. Vad ska vi använda samhällsmedel till och vilka verktyg ska användas i den ekonomiska politiken för att fatta beslut som står i samklang med principen om barnets bästa. Vilka ekonomiska och samhälleliga vinster ger det med tanke på samhällets begränsade resurser att bevilja ekonomiskt stöd till de vuxna studerande som inte behöver ekonomiskt stöd?

Läromedelspenning för studerande mellan 15–17 år

I lagförslaget 10a § Läromedelspenning står det att:

“En studerande som är mellan 15 och 17 år och som bedriver studier på gymnasialstadienivå som huvudsyssla har rätt till en läromedelspenning om den studerandes föräldrarnas senast fastställda nettoförförvävs- och kapitalinkomst är lägre än de belopp som fastställs i 2 mom.

För att läromedelspenningen ska betalas ut ska föräldrarnas sammanlagda nettoförförvävs- och kapitalinkomster vara lägre än 40 000 euro per år. Om föräldrarna är frånskilda eller på grund av varaktig söndring bor åtskiljs, beaktas bara inkomsterna för den förälder som sökanden bor eller senast har bott hos. Om den studerande även försörjs av en person som ingått äktenskap eller registrerat partnerskap eller är sambo med föräldern i deras gemensamma hem, beaktas även den personens inkomster.

Läromedelspenningen är 46 euro per månad.”

För att göra gymnasial utbildning tillgänglig för alla barn har Rädda Barnen tidigare lyft förslaget om att studier på andra stadiet blir avgiftsfria.² Ett minimikrav i enlighet med barnkonventionen och grundlagen är att de barn som lever i familjer med ekonomisk utsatthet säkerställs gymnasial utbildning. Information om samhällets stöd måste ges alla barn tidigt och på ett åldersanpassat sätt och det måste säkerställas att alla barn vet från tidig ålder att familjens ekonomi inte påverkar deras möjligheter att studera på andra stadiet.

Vi har också tidigare lyft fram att om gymnasialreformen tar längre tid kan Åland införa en motsvarande läromaterialstillägg till studiepenningen som har funnits i riket och vi välkomnar förslaget om införande av ett läromedelstillägg (som bidrar till att förbättra de ekonomiska studieförutsättningarna för minderåriga studerande från familjer med små inkomster). Vi undrar vilka faktorer har beaktats när beslut om inkomstgräns och belopp för läromedelspenningen har fattats? Under detaljmotivering 10a § Läromedelspenning står det bara att “Inkomstgränsen är den samma som för det tillägg till studiestödet som studerande under 18 år kan få.” Vi önskar att lagstiftaren granskar om de nuvarande förslagen om föräldrarnas inkomstgränser och läromedelspenningens belopp är tillräckliga för att säkerställa att alla barn har ekonomiska möjligheter att få gymnasial utbildning. Ytterligare faktorer så som skulder kan påverka föräldrars ekonomiska situation och även påverka möjligheten till stöd.

² [Rädda Barnen på Ålands valprogram 2019](#). Se också t.ex. [Civilsamhällets arbetsrapport om barns rättigheter på Åland](#), [Rädda Barnens remissvar om studiestödet 2020](#), [Rädda Barnen hörande med arbetsgruppen som analyserar behovet av att revidera gymnasielagen på Åland](#).

Rädda Barnen Finland har lyft fram att det i riket (innan förlängd läroplikt och avgiftsfria studier på andra stadiet infördes i riket) funnits många studenter som har haft ekonomiska svårigheter att klara kostnaderna för sina studier, men som låg strax över inkomstgränsen för läromedeltillägget och därför inte varit berättigade till ekonomiskt stöd för sina studier.³

I förslaget står det att: *“Om den studerande även försörjs av en person som ingått äktenskap eller registrerat partnerskap eller är sambo med föräldern i deras gemensamma hem, beaktas även den personens inkomster.”* Här ställer vi oss frågan om det finns lagstiftat försörjningsskyldighet när det gäller den som är sambo med föräldern? Om inte så rekommenderar vi att det ses över ifall den personen som är sambo med föräldern inkomster kan beaktas.

Pengar kan vara ett extra orosmoment för barn och unga med separerade föräldrar och vi önskar att lagstiftaren säkerställer att lagen gör situationen enklare för dessa barn och inte svårare. På frågan “Är det jobbigt med pengarna när man har separerade föräldrar?” i en digital enkät som barnkonventionspiloter 2020 på Rädda Barnen skapade svarade över hälften (55%) av ungdomar (13–20 år) med separerade föräldrar att det är det minst ibland.⁴

Vi rekommenderar också att det tydliggörs vilka inkomster som räknas när det gäller barn som placerats att bo utanför sitt hem (barnskydd). Enligt FPA:s instruktioner inverkar fosterföräldrars inkomster inte på studiestödet⁵ och enligt den information Rädda Barnen fått gäller samma princip hos AMS. Rädda Barnen har varit i kontakt med AMS och påtalat att det skulle underlätta för målgruppen om detta skrevs ut tydligt också på AMS hemsida.

Rädda Barnen vill också lyfta fram samma frågor om föräldrainkomstgränserna från perspektivet av barn med skilda föräldrar och placerade barn och unga när det gäller extra tillägg för studerande under 18 år, eftersom motsvarande skrivningarna finns där.

Barn med skilda föräldrar och placerade barn är några exempel av sådana grupper som är viktiga att uppmärksammas i lagstiftning om studiestöd som helhet.

Ekonomisk utsatthet

I ÅSUBs rapporter gällande ekonomisk utsatthet finns statistik baserad på individdata, vilket borde ge en bild över behovet av stödinsatser för barnfamiljer. I lagförslagets allmänna motivering 1.2.6. om läromedelspenning konstateras att det är barnfamiljer som sedan år 2015 har levt i risk för fattigdom på Åland. Rädda Barnen uppmanar landskapsregeringen att använda de analyser och de analysredskap som finns hos ÅSUB och i förvaltningen (eg socialvårdsbyrå) för att säkerställa att barnen i familjer som lever i ekonomisk utsatthet ska ges samma möjligheter till utbildning. Vi uppmanar även landskapsregeringen att se hur det åländska samhället ska säkerställa att åländska barn ges motsvarande stöd som barn i riket.

I ungdomsbarometern som gjordes i år 2017 (innan den förlängda läroplikten) var det 17% av ungdomarna i Finland som svarade att de hade varit tvungna att begränsa sina studiemöjligheter på

³ https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/11/16085505/pelastakaa-lasten-lausunto_-_esitys-oppivelvollisuuslaiksi_101120.pdf

⁴ <https://raddabarnen.ax/app/uploads/2021/06/alandska-barns-rapport-till-fn.pdf>

⁵ <https://www.kela.fi/web/sv/studiestod-foraldrarnas-inkomster#keiden>

grund av brist på pengar. Dessutom var 14 procent tvungna att välja utbildningsplatsen på ekonomiska grunder.⁶

Ekonomisk utsatthet påverkar barns drömmar och framtidstro (Rädda Barnen Finland, Barnets röst, 2019). Rädda Barnen på Åland träffar barn som utgående från familjens ekonomi funderar på vad familjen har råd med, vilka val de kan göra på andra stadiet och anpassar sina drömmar. Därför måste det finnas långsiktighet i stödsystem.

På Åland har barn intervjuats om att leva i ekonomisk utsatthet i ÅSUBs rapport *Ekonomisk utsatthet i barnfamiljer* (2014:7; s. 44-55) och där framkommer olika exempel på konsekvenser av ekonomisk utsatthet i vardagen för barn. Nedan delas ett utdrag från intervjun med "Elsa":

Elsa berättar om tillfällena i skolan då pengar spelar roll, till exempel när det varit tal om klassresa med många aktiviteter. "Det är då liksom, då kände jag att 'shit'. Jag har ju inte pengar och så, men du vet, det kostar ju ganska mycket och så, när man ska köpa mat. För du vet, det är ju inte skolan som står för dom här grejerna. Det är vi själva som, det är ju hela klassen själva som har bestämt. Så vår skola kommer ju inte att gå in med, att betala så där ekonomiskt. Jag vet inte... Jag måste försöka få pengar så att det räcker till det hela." Hon berättar om kurslitteratur och utrustning. "Ja, alltså nu på gymnasiet vill dom att jag ska köpa två böcker, och så är det miniräknare som kostar 100 € som man har till kort matte."

Elsa berättar hur hon och mamman gick till affären och var oförberedda när försäljaren berättade att grafräknaren var mycket dyrare än de räknat med. "Jag trodde att kassörskan skulle säga typ 30 euro. Och så sa hon 98 euro! Man behöver inte en miniräknare som kostar så mycket! Det är ju under en kort tid man behöver den, så jag förstår inte varför man inte bara kan låna. Och min mammas min, hon blev helt shit liksom. Det är dyrt, vad ska vi göra nu? Så jag har inte köpt den än. Men jag måste ju köpa den."

Mariehamn den 31 mars 2022

Lotta Angergård
Vik. verksamhetsledare

Jonna Varsa
Barnkonventionsansvarig

⁶ https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf s. 84

Ungdomsbarometern är en mångsidig årlig undersökningsserie som sedan 1994 har undersökt 15–29 år gamla i Finland bosatta ungdomars värderingar, välbefinnande och vardag. Ungdomsbarometern 2017 baserar sig på 1 902 telefonintervjuer.

⁷ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/rapport_2014_7ny.pdf